

УДК 342.733:37.014

О.О. КУЛІНІЧ, Державний вищий навчальний заклад «Запорізький національний університет»

ЮРИДИЧНА ПРИРОДА ОСВІТНІХ ПРАВОВІДНОСИН ЯК ЕЛЕМЕНТА КОНСТИТУЦІЙНО- ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА НА ОСВІТУ

Ключові слова: освітні правовідносини, відносини в сфері освіти, педагогічні відносини, конституційне право на освіту, конституційно-правовий механізм реалізації права людини і громадянина на освіту

Сучасна динаміка конституційно-правового розвитку, нові державно-політичні та соціально-економічні реалії в Україні, реформування вітчизняної системи освіти актуалізують проблеми правового регулювання різноманітних сфер діяльності, в тому числі сфери освіти, в межах якої виникають і функціонують різні суспільні відносини, що регулюються нормами практично всіх галузей законодавства. Провідне місце серед цих відносин займають освітні, стратегія правового регулювання яких в сучасному світі повинна мати виважений та послідовний характер, що обумовлено зростанням ролі освіти як важливого фактору формування людського потенціалу в умовах інформаційного суспільства та євроінтеграційних й глобалізаційних процесів.

Освітні правовідносини виникають в процесі реалізації конституційного права на освіту, ефективність якої залежить від належного правового регулювання освітньої сфери та з'ясування юридичної природи правовідносин, в які суб'єкти вступають з приводу реалізації суб'єктивного права на освіту, що є невід'ємним елементом механізму реалізації права на освіту.

Необхідність впорядкування суспільних відносин в сфері освіти та забезпечення законних інтересів їх суб'єктів обумовлює вивчення поняття та юридичної природи освітніх правовідносин. Необхідно зазначити, що в Законі України «Про освіту» та конкретизуючих його нормативно-правових актах відсутня дефініція поняття «освітні правовідносини», так само не розкривається зміст освітніх правовідносин, що свідчить про наявність прогалин в чинному законодавстві. На доктринальному рівні також немає єдності щодо розуміння поняття та сутності освітніх правовідносин. В сучасній науковій літературі специфіка освітніх правовідносин залишається недослідженою, має неповний та фрагментарний характер.

За радянських часів питання про правову природу освітніх правовідносин почали порушувати такі вчені, як Л. Дольникова, Г. Дорохова, Н. Малеїн, В.Новоселов, Г. Сапаргалієв та ін. На сучасному етапі дослідження освітніх правовідносин в тих чи інших аспектах здійснено такими вітчизняними та російськими науковцями, як: В. Боняк, Р. Валєєв, Г. Давтян, М. Ібрагімов, О. Калпинська, В. Кваніна, С. Куров, О. Мельничук, О. Певцова, К. Романенко, В. Сирих, М. Смірнова, В. Спаська, Я. Тицька, В. Шкатулла та ін. Роботи зазначених авторів заклали теоретико-методологічний фундамент для системного вивчення відносин, що виникають в сфері освіти, та підходів до формування законодавства про освіту, проте не можна стверджувати, що всі теоретичні та практичні питання, які стосуються освітніх правовідносин, повністю висвітлені. Більшість аспектів цієї проблематики досліджені фрагментарно, залишаються остаточно невирішеними та дискусійними, що і обумовлює актуальність їх розгляду.

Метою цієї статті є вивчення юридичної природи правовідносин, в які суб'єкти вступають з приводу реалізації суб'єктивного права на освіту, що є невід'ємним елементом механізму реалізації права на освіту. Її розв'я-

зання обумовило вирішення наступних дослідницьких завдань: виокремити теоретичні підходи до дослідження освітніх правовідносин; провести співвідношення поняття «освітні правовідносини» з поняттями «відносини в сфері освіти», «педагогічні відносини»; визначити специфіку освітніх правовідносин, що дозволяє їх відрізнити від адміністративних, цивільних, трудових, фінансових та інших правовідносин.

Аналіз наукової літератури дозволяє стверджувати, що погляди дослідників на питання про виділення освітніх правовідносин в самостійну групу мають неоднозначний, а іноді полярний характер.

Так, сучасні підходи вітчизняних та російських вчених до розуміння освітніх правовідносин умовно можна поділити на дві групи. Перший науковий підхід ґрунтується на констатації факту наявності освітніх правовідносин як відносно самостійної системи. Прихильники другого підходу заперечують самостійний характер освітніх правовідносин та взагалі їх існування, а правовідносини, що виникають під час реалізації права на освіту відносять до інших галузей права – адміністративного, фінансового, цивільного, трудового та ін.

В. Сирих, підтримуючи перший підхід, зазначає, що наявність в системі законодавства про освіту норм цивільного, адміністративного та інших галузей права, що утворюють так звані комплексні інститути, не заперечує можливості освітнього права бути самостійною галуззю права. Вчений стверджує, що жодна з національних галузей права не може похизуватися «стерильною чистотою» власного предмету, оскільки в ній присутні норми інших галузей права [1, с.8]. Твердження про виокремлення освітнього права як самостійної галузі права в національній правовій системі ще потребує глибокого наукового обґрунтування, оскільки в правовій доктрині право розглядається як велика складна соціальна гіперсистема, що має власну структуру із виокремленням галузей права, підгалузей права, інститутів права тощо.

В науковій літературі звертається увага на специфіці освітніх відносин, які розуміються як взаємозв'язок між особами, що навчаються, педагогічними працівниками і освітньою установою (організацією), які виникають в процесі навчання і виховання осіб, що навчаються, є особливим видом соціального зв'язку, який не властивий ані цивільним, ані адміністративним чи іншим суспільним відносинам, що складають предмет традиційних галузей права [2, с.22]. З цього приводу В. Спаська вказує на неможливість врегулювання цього виду суспільних відносин лише засобами традиційних галузей права, що й обґрунтовує необхідність розробки адекватної для них правової форми – освітнього правовідношення [3, с.49].

Представниками першого наукового підходу також є такі науковці, як В. Боняк, Р. Валєєв, Г. Давтян, М. Ібрагімов, О. Калпинська, Ю. Кудрявцев, О. Мельничук, О. Пєвцова, Є. Суханов, Я. Тицька, В. Шкатулла та ін. [4–13]. Підтримуючи зазначений науковий підхід, вважаємо, що освітні правовідносини є відносно самостійним видом правовідносин, які за змістом і складом істотно відрізняються від цивільних, адміністративних, трудових та інших правовідносин. Враховуючи складний, інтегративний характер освітніх правовідносин пропонуємо цю групу відносин розглядати як міжгалузевий комплексний інститут права, юридичною основою якого є освітня галузь законодавства, що отримала офіційне визначення у Класифікаторі галузей законодавства України.

На противагу вищезазначеного, представники другого підходу до розуміння освітніх правовідносин вказують на відсутність достатніх підстав їх виокремлення в самостійну групу, оскільки освітні правовідносини не володіють необхідною специфікою, яка б дозволила зробити висновок про їх особливу соціально-правову природу. Концептуальне узагальнення та аналіз наукового матеріалу дозволяє в межах цього наукового підходу

виокремити три конкуруючих напрями до розуміння правової природи освітніх правовідносин, що були започатковані ще за радянських часів та є предметом наукових дискусій у сучасній юридичній науці.

Так, відповідно до першого наукового напрямку освітні правовідносини ототожнюються з адміністративно-правовими. На думку В. Новоселова, освітні правовідносини належать до адміністративно-правових внаслідок того, що мають державний, офіційний характер, оскільки є засобом реалізації особливих державних функцій [14, с.58]. Варто зазначити, що подібна позиція визнавалася домінуючою за радянських часів. Так, відносини між суб'єктами освітніх правовідносин мають владний характер, проте необхідно конкретизувати, що влада в цьому аспекті виступає у формі авторитету та нетотожна владі, що існує в адміністративно-правових відносинах між органами влади й управління та людиною.

Прибічники другої наукової позиції відносять освітні правовідносини до цивільно-правових. Вищезазначені позиції дотримуються Т. Владикіна, В. Кваніна, С. Куров, Л. Максимець, Н. Малєїн, Л. Саннікова, Г. Сапаргалієв та інші вчені [15, с.28; 16, с.40; 17, с.103; 18, с.6; 19, с.33–34; 20, с.66–68; 21, с.23–24]. Необхідно зазначити, що цивільно-правові відносини характеризуються рівністю сторін. Жодна із сторін не може наказувати іншій стороні та диктувати їй свої умови внаслідок положення, яке вона займає. В адміністративному праві, навпаки, більша частина правовідносин будується на відносинах влади – підлеглості, коли одна сторона володіє правом встановлювати іншій стороні чітко певну поведінку, а інша сторона зобов'язана виконати цей припис.

У свою чергу, в освітніх правовідносинах зобов'язана сторона наділяється правом в односторонньому порядку приймати обов'язкові для уповноваженої сторони рішення. А освітня установа відносно до суб'єктів навчання є особою, що володіє владними пов-

новаженнями. Крім того, ані цивільному, ані адміністративному праву не відомі правовідносини, відповідно до яких хоча б один з учасників правовідносин одночасно володів і уповноваженням, і дозволом, а можливість досягнення об'єкта безпосередньо залежала б від активності та добросовісності реалізації дозволу уповноваженою стороною.

Третій напрям має компромісний характер, суть якого полягає у виокремленні в межах адміністративно-правових відносин освітніх в окрему категорію [22, с.18–19, 23, 26; 23, с.13]. Насамперед, це відносини, які мають специфічний характер та не належать до сфери державного управління, зокрема це відносини, пов'язані з організацією навчального процесу, діяльністю освітніх установ, трудовою діяльністю педагогічних кадрів, їх підготовкою та перепідготовкою, атестацією, наданням учасникам освітнього процесу різного роду соціальних пільг, гарантій та ін. Так, наприклад, представники цієї компромісної точки зору, зокрема Г. Петров, Г. Дорохова, під час дослідження правовідносин в сфері освіти використовували теоретичну конструкцію «горизонтальних» та «вертикальних» адміністративно-правових відносин, відносячи освітні правовідносини до адміністративно-правових відносин горизонтального типу [23, с.13]. Крім того, Г. Дорохова однією з перших висловила точку зору про специфічність відносин у сфері народної освіти, в структурі яких вона виокремила «відносини щодо навчання і виховання або педагогічні» та «організаційні», які спрямовані на забезпечення педагогічного процесу. Також дослідниця виділила трудові, сімейні, фінансові та інші правовідносини в сфері реалізації права на освіту. На думку Г. Дорохової, у сфері освіти структурними елементами є адміністративно-правові та педагогічно-правові відносини, що знаходяться між собою у тісному зв'язку, переплітаються та утворюють нове начало. Треба зазначити, що таке розуміння правової природи освітніх правовідносин склалося ще

за радянських часів та дозволило порушити питання про самостійність й цілісність правовідносин системи народної освіти як особливого виду адміністративно-правових відносин і заклало основи їх сучасного розуміння.

В сучасній юридичній доктрині існують й інші авторські точки зору до розкриття специфіки освітніх правовідносин, що не можуть бути віднесені до жодного із проаналізованих вище підходів і є досить дискусійними. Так, Д. Ягофаров розглядає два відносно самостійні й в той же час органічно взаємопов'язані типи відносин в сфері освіти. Перший тип відносин, на думку вченого, безпосередньо пов'язаний з організацією та управлінням освітньою діяльністю, зокрема це педагогічні, психолого-педагогічні, організаційно-управлінські тощо відносини. Ці відносини дослідник називає преципійними (від лат. праесіріо – наставляти, вчити) і характеризує їх як первинні, оскільки саме процес навчання і виховання є провідними цілями та завданнями будь-якого педагогічного процесу. Другий тип відносин отримав назву – коміторні (від лат. comitor – супроводжувати), які мають вторинний характер та пов'язані з необхідністю матеріального, кадрового, фінансового та іншого роду забезпечення діяльності в сфері освіти. Коміторні відносини, зазначає Д. Ягофаров, регулюються нормами відповідних галузей права – трудового (прийняття на роботу педагогічних працівників, укладення трудових угод (контрактів), порядок надання відпустки та ін.); цивільного (встановлення організаційно-правових форм освітніх установ, укладення різного роду господарських договорів тощо), фінансового (встановлення системи оплати праці педагогічних працівників, встановлення розміру оплати за навчання та ін.) тощо [24, с.37–38].

Дещо аналогічною є позиція І. Рожкова, який виокремлює базові або основні освітні правовідносини та відносини-сателіти (додаткові освітні відносини). Вчений вказує на ефект подвоєння правових норм, за якого одна й та сама норма права належить одночасно

двом галузям права. Наприклад, норми, що регулюють скорочений робочий час та подовжену щорічну відпустку педагогічних працівників, одночасно належать й трудовому, й освітньому праву [25].

Зазначені позиції Д. Ягофорова та І. Рожкова не отримали широкої підтримки з боку науковців та потребують подальшого обґрунтування. Наукову цінність представляє точка зору науковців, відповідно до якої освітні правовідносини мають інтегративний характер та по суті акумулюють в собі можливості декількох галузевих норм права. Освітні правовідносини мають взаємозв'язок та взаємодію з нормами інших галузей права в частині регулювання відповідних відносин в сфері освіти.

В контексті розгляду наукових позицій з приводу юридичної природи освітніх правовідносин викликає інтерес наукова дискусія з приводу їх публічно-правового чи приватно-правового характеру. Так, співвідношення поняття «освітня послуга», що передбачене Законом України «Про освіту» [26], та «послуга з навчання», що передбачене Цивільним кодексом України [27], дозволяють зробити висновок, що перше повинно існувати в межах освітніх правовідносин, а друге – у цивільно-правовій сфері. Дилема про пріоритети публічного та приватного в регулюванні освітньої діяльності доки не розв'язана та має не лише теоретичний характер. Зокрема, мова йде про можливість оскарження освітніх правовідносин у судах загальної юрисдикції у разі визнання їх цивільно-правовими, відповідно визнання їх публічно-правового характеру дозволяє оскарження до адміністративних судів. Крім того, гостро постає питання про галузеву належність відносин між освітньою установою та особами, що навчаються, з приводу надання освітніх послуг за плату, оскільки послуги з навчання регламентуються гл.63 Цивільного кодексу України [27]. Проте платність освітніх послуг не передбачає уподібнення суб'єктів навчання «замовнику» за

договором оплатного надання послуг. Особа, що навчається, насамперед, повинна сама активно брати участь в послугі з навчання, іншими словами – навчатися. Отже, поєднання методів правового регулювання приватних та публічних галузей права є специфічною ознакою освітніх правовідносин, а пошук оптимального балансу зазначених методів є необхідною умовою забезпечення ефективної реалізації конституційного права на освіту.

З цього приводу варто навести точку зору О. Мельничук, яка вважає, що освітніми в жодному разі не можна вважати відносини, які є предметом правового регулювання окремих галузей права, якщо вони не регулюються освітнім законодавством і, відповідно, не мають усіх ознак освітніх правовідносин. У такому разі вони будуть залишатися в «лоні» материнських галузей права. Наприклад, майнові та особисті немайнові відносини, що регулюються Цивільним кодексом України, адміністративні, в яких орган державної влади або місцевого самоврядування не є суб'єктом, наділеним компетенцією у сфері освіти і безпосередньо не здійснює повноважень щодо навчального закладу чи щодо особи, яка навчається в ньому, трудові відносини, які є предметом регулювання трудового права, фінансові відносини, що виникають у процесі формування та контролю виконання бюджетів усіх рівнів, земельні, які регулюються нормами земельного права, господарські, які є предметом правового регулювання господарського права [28, с.17].

З методологічної точки зору також необхідним є розмежування понять «правовідносини в сфері освіти» та «освітні правовідносини». Правовідносини в сфері освіти охоплюють всі види правовідносин в освітній сфері, яка має комплексний характер, а властиві їй відносини регулюються практично нормами всіх галузей права – адміністративного, цивільного, трудового, фінансового, сімейного та ін. [1, с.10]. В цьому контексті доцільно навести висновки фахівців російського Федерального

центру освітнього законодавства щодо норм Закону РФ «Про освіту» та Федерального Закону «Про вищу та післявузівську професійну освіту». За оцінками експертів, серед положень цих двох законів 46 % слід класифікувати як норми освітнього права, 14 % – як норми цивільного права, 13 % – як норми адміністративного права, 11 % – як норми трудового права, 7 % – як норми конституційного права, 6 % – як норми міжнародного права, 3 % – як норми інших галузей законодавства [29]. В свою чергу, освітні правовідносини займають провідне місце серед правовідносин в сфері освіти та дозволяють найбільш повно відобразити специфіку освітньої сфери, її функції та місце в системі процесів та явищ сучасного громадянського суспільства.

З метою впорядкування юридичної термінології також не варто ототожнювати поняття «освітні правовідносини» та «педагогічні правовідносини». Так, В. Шкатулла розглядає освітні відносини у широкому та вузькому значеннях. Він вважає, що цим терміном у першому значенні слід охопити всі відносини, які виникають у сфері освіти (педагогічні, трудові, управлінські, майнові, соціальні, земельні, фінансові та ін.) [30, с.22]. На думку вченого, вони носять комплексний характер, проте поняття комплексності дослідник розуміє дещо спрощено, як механічне поєднання педагогічних, адміністративних, цивільних та інших відносин. Освітні відносини у вузькому значенні В. Шкатулла визначає як педагогічні відносини щодо навчання та виховання, яким відводиться центральна, системоутворююча роль. Не погоджуючись з терміном «педагогічні», В. Сирих слушно зауважує, що назву слід обирати не за суб'єктом, а за об'єктом і тому пропонує назвати ці відносини освітніми [1, с.43]. Також в науковій літературі педагогічні відносини розуміються як врегульовані джерелами освітнього законодавства відносини між суб'єктами діяльності викладання (наукового керівництва, наукового консультування) та суб'єктами діяльності

учіння (наукового дослідження), безпосередньо спрямовані на реалізацію, трансляцію, засвоєння, здобуття останніми змісту загальної чи професійної освіти, яка отримує державне визнання та підтверджується спеціальним документом [5, с.41]. Освітні правовідносини за змістом мають ширший характер, оскільки сторонами цих відносин є не лише суб'єкти викладання та суб'єкти навчання (особи, що навчаються), а також навчальні заклади. Коли сторонами освітніх правовідносин є лише педагогічні працівники та особи, що навчаються, без участі у цих відносинах навчального закладу – мова йде про відносини з оплатного надання послуг з навчання, що регулюються цивільним законодавством (зокрема репетиторство, послуги з розвитку дитини раннього віку та ін.). Крім того, за чинним законодавством освітня діяльність не обмежується лише діяльністю викладання, зокрема, це й виховання, й професійна, наукова, загальнокультурна підготовка громадян.

Отже, теоретична нерозробленість зазначених питань призводить до невірних практичних рішень, що призводить до виникнення численних проблем під час реалізації конституційного права на освіту. Вважаємо, що для забезпечення ефективності механізму реалізації конституційного права на освіту важливим є відокремлення освітніх правовідносин від адміністративних, цивільних, трудових, фінансових та інших правовідносин. На нашу думку, освітні правовідносини – це врегульовані нормами освітнього права суспільні відносини, що виникають під час реалізації конституційного права на освіту між особою, що навчається (їх законними представниками), освітньою установою та педагогічними (науково-педагогічними) працівниками у зв'язку з оволодінням цією особою знаннями, уміннями, навичками, визначеними стандартами освіти.

Підсумовуючи варто підкреслити, що сьогодні вкрай необхідним є створення науково обґрунтованих пропозицій з метою оформлення їх у законодавчу базу, щоб дозволило

вдосконалити конституційно-правовий механізм реалізації права на освіту. Подальший розвиток освітнього законодавства та його кодифікація сприятимуть процесу врегулювання освітніх правовідносин із врахуванням їх специфіки. Проведене дослідження дозволило сформулювати наступні напрями вдосконалення правового регулювання освітніх правовідносин: 1) забезпечення єдності юридичної термінології в сфері освіти; 2) подальша гармонізація національного законодавства до норм міжнародно-правових актів; 3) здійснення адекватного об'єктивним потребам та вимогам юридичної техніки розмежування законодавчого та підзаконного рівнів нормотворчості та ін.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сырых В. М. Введение в теорию образовательного права / В. М. Сырых. – М. : Центр образовательного законодательства Минобразования России, 2002. – 340 с.
2. Сырых В. М. Основные новеллы Кодекса РФ об образовании / В. М. Сырых, Ю. А. Кудрявцев // Кодекс Российской Федерации об образовании. Общая часть: (Проект. С изменениями и дополнениями) / отв. ред. В. М. Сырых. – М. : ИЦПКПС, 2003. – 228 с.
3. Спасская В. В. Правовое регулирование образовательных отношений: проблемы теории и практики : монография / В. В. Спасская. – 2-е изд. – М. : Информ-Право, 2012. – 608 с.
4. Боняк В. О. Конституційне право людини і громадянина на освіту та його забезпечення в Україні: дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.02 / Боняк Валентина Олексіївна. – К., 2005. – 207 с.
5. Валеев Р. Г. Освітнє право України : навч. посіб. / Р. Г. Валеев. – Луганськ : Елтон-2, 2011. – 287 с.
6. Давтян Г. А. Право граждан Российской Федерации на образование: конституционно-правовое исследование: дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.02 / Давтян Гурген Артурович. – М., 2012. – 215 с.

7. Ибрагимов М. Г. Правовое регулирование отношений в сфере образования: дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.01 / Ибрагимов Марат Гасангусейнович. – Казань, 2012. – 220 с.
8. Калпинская О. Е. Право на образование и механизм его реализации в системе МВД России (теоретико-прикладной аспект): дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.01 / О. Е. Калпинская. – СПб., 2005. – 193 с.
9. Мельничук О. Поняття та особливості освітніх правовідносин / О. Мельничук // Юридична Україна. – 2010. – № 11. – С. 15–19.
10. Певцова Е. А. Образовательное право: актуальные вопросы современной теории и практики : учебное пособие / Е. А. Певцова. – М. : Изд-во МЮИ, 2012. – 252 с.
11. Суханов Е. А. О концепции Кодекса об образовании и самостоятельного «образовательного права» / Е. А. Суханов // Юридическое образование и наука. – 2001. – № 3. – С. 2–4.
12. Тыцкая Я. А. Образовательные отношения – ключевые отношения в системе образования / Я. А. Тыцкая // Правовая политика государства: теория, история, практика. – 2013. – № 1. – С. 1–8.
13. Шкатулла В. И. Образовательное законодательство: теоретические и практические проблемы. Общая часть / под ред. Ю. А. Кудрявцева. – М. : Исслед. центр проблем качества подготовки специалистов, 1997. – 164 с.
14. Новоселов В. И. Правовое положение граждан в отраслях государственного управления / В. И. Новоселов. – Саратов : Саратов ун-т, 1977. – 166 с.
15. Владыкина Т. А. К проблеме образовательного права / Т. А. Владыкина // Российский юридический журнал. – 2001. – № 4.
16. Кванина В. В. Гражданско-правовое регулирование правоотношений в сфере высшего профессионального образования : монография / В. В. Кванина. – М. : Готика, 2005. – 432 с.
17. Куров С. В. Образовательное право как комплексное правовое образование / С. В. Куров // Право и образование. – № 3. – 2003. – С. 95–110.
18. Максимец Л. Г. Образовательное учреждение как субъект гражданского права: дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.03 / Максимец Леонид Григорьевич. – М., 2001. – 160 с.
19. Гражданско-правовое положение личности в СССР / отв. ред. Н. С. Малеин. – М. : Наука, 1975. – 399 с.
20. Санникова Л. В. Услуги в гражданском праве России / Л. В. Санникова. – М. : Волтерс Клувер, 2006. – 160 с.
21. Сапаргалиев Г. С. Правовые основы развития народного образования / Г. С. Сапаргалиев, Е. Б. Баянов. – Алма-Ата : Наука, 1983. – 191 с.
22. Петров Г. И. Советские административно-правовые отношения / Г. И. Петров. – Л. : Изд-во Ленинград. ун-та, 1972. – 148 с.
23. Дорохова Г. А. Теоретические проблемы совершенствования законодательства о народном образовании : автореф. дис. на соискание учен. степени д-ра юрид. наук : спец. 12.00.02 «Конституционное право ; государственное управление ; административное право ; муниципальное право» / Г. А. Дорохова. – М., 1982. – 44 с.
24. Ягофаров Д. А. Нормативно-правовое обеспечение образования. Правовое регулирование системы образования : учеб. для вузов / Д. А. Ягофаров. – М. : Владос-Пресс, 2008.
25. Рожков И. А. Становление образовательного права в Российской Федерации / И. А. Рожков // Директор школы. – 2000. – № 6. – С. 81–86.
26. Закон України «Про освіту» : від 23.05.1991 р. // ВВР УРСР. – 1991. – № 34. – Ст. 451.
27. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. // ВВР України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356.
28. Мельничук О. Поняття та особливості освітніх правовідносин / О. Мельничук // Юридична Україна. – 2010. – № 11. – С. 15–19.
29. Диаграмма [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.lexed.ru/i/s31.jpg>.

30. Шкатулла В. И. Образовательное право : учеб. для вузов / В. И. Шкатулла. – М. : Норма-ИНФРА, 2001. – 688 с.

Кулініч О. О. Юридична природа освітніх правовідносин як елемента конституційно-правового механізму реалізації права людини і громадянина на освіту / О. О. Кулініч // Форум права. – 2013. – № 4. – С. 224–231 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2013_4_39.pdf

Присвячено вивченню юридичної природи освітніх правовідносин як елемента конституційно-правового механізму реалізації права людини і громадянина на освіту. Виокремлено теоретичні підходи до дослідження освітніх правовідносин та сформульовано їх авторське визначення. Проведено співвідношення поняття «освітні правовідносини» з поняттями «відносини в сфері освіти», «педагогічні відносини». Висвітлено напрями вдосконалення правового регулювання освітніх правовідносин. Підкреслено, що для забезпечення ефективності механізму реалізації конституційного права на освіту важливим є відокремлення освітніх правовідносин від адміністративних, цивільних, трудових, фінансових та інших правовідносин, які є відносно самостійним видом правовідносин, що за змістом і складом істотно відрізняються від інших видів відносин.

Кулинич О.А. Юридическая природа образовательных правоотношений как элемента конституционно-правового механизма реализации права человека и гражданина на образование

Посвящена изучению юридической природы образовательных правоотношений как элемента конституционно-правового механизма реализации права человека и гражданина на образование. Выделены теоретические подходы к исследованию образовательных правоотношений и сформулировано их авторское определение. Проведено соотношение понятия «образовательные правоотношения» с понятиями «отношения в сфере образования», «педагогические отношения». Определены направления совершенствования правового регулирования образовательных правоотношений. Автором подчеркивается, что для обеспечения эффективности механизма реализации конституционного права на образование важно проводить разграничение образовательных правоотношений от административных, гражданских, трудовых, финансовых и иных правоотношений, которые являются относительно самостоятельным видом правоотношений, существенно отличающихся по содержанию и составу от других видов отношений.

Kulinich O.A. Legal Nature of Educational Legal Relationship as an Element of Constitutional and Legal Mechanism of Realization of Rights of Man and Citizen to Education

The article is devoted to the study of the legal nature of educational legal relationship as an element of the constitutional and legal mechanism of realization of the right of the man and the citizen to education. Theoretical approaches to the study of educational legal relationship are determined and their author's definition is formulated. A ratio of the term «educational legal relationship» with the concepts of «relations in the field of education», «pedagogical relationship» is carried out. Directions of improvement of legal regulation of educational legal relationship are highlighted in the article. The author emphasized that to ensure the effectiveness of the realization of the constitutional right to education it is important to separate the educational legal relationships from administrative, civil, labor, financial and other relationships that are relatively independent view of relationships and their content and composition are significantly different from other types of relationships.